

НАРОЩУВАННЯ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ – КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ

Г. О. Панасенко

Сучасні умови здійснення економічних перетворень в Україні потребують принципої зміни оцінки ролі та значення банківської системи, яка, за своєю суттю, є найважливішою складовою механізму реалізації відтворювальних відносин в економіці. При цьому слід відзначити, що банківська система все частіше сприймається не як допоміжна ланка в обслуговуванні промислового та торговельного капіталу, а як самостійний елемент економічної системи, що активно впливає на формування її структури та шляхом реалізації своїх функцій забезпечує стає економічне зростання. Ступінь стійкості банківського сектору значною мірою характеризує стан економіки в цілому, визначає її реальні можливості у вирішенні питань стабільного тривалого розвитку країни та характер участі держави у світових інтеграційних процесах, зумовлює здатність відповідати за своїми зобов'язаннями і забезпечувати прибутковість на рівні, достатньому для нормального функціонування в конкурентному середовищі.

З огляду на практичну спрямованість розгляду проблем організації управління стійким розвитком банківської установи слід відзначити, що найбільш актуальними є питання активізації діяльності банку у сфері залучення ресурсів, оскільки саме нарощування фінансового потенціалу є основою для конкурентної боротьби та підтримки достатнього рівня стабільності й ефективності діяльності банку. Особливої актуальності ця проблема набуває в умовах активного розгортання глобалізаційних процесів у фінансово-кредитній сфері, коли через механізми купівлі та створення фінансових установ стало можливим поглинання української банківської системи, яка менш конкурентоспроможна на світовому фінансовому ринку, системами більш розвинутих країн [1]. Отже, дослідження відповідного механізму управління, зорієнтованого як на підтримку стабільного функціонування банківської системи, так і на досягнення стратегічних цілей розвитку в умовах обмежених ресурсів і недостатності інформації, стає актуальною науковою та практичною проблемою.

Вивченню економічної сутності й передумов, не-

обхідних для стійкого розвитку банківської установи, присвячено ряд наукових праць як вітчизняних, так і іноземних авторів. Найвідомішими є праці Б. Айхенгрінга, Є. Альтмана, Д. Белла, Л. Гольберга, Е. Девіса, Д. Пейна, А. Роуза, Г. Херреро, О. Барановського, В. Александрова, Г. Задорожного, В. Зінченка, В. Гейця, І. Лютого, В. Лисенка, С. Наменкової, Т. Смовженко, Є. Юрченко та ін. Незважаючи на значний доробок учених у дослідженні проблем забезпечення стійкого розвитку банківської установи, в наявній літературі відсутня єдина думка відносно змісту означеної категорії, тому деякі питання значною мірою залишаються не вирішеними, підтвердженням чому є брак якісних систем раннього попередження фінансових і банківських криз.

Тому **метою даної статті** є узагальнення основних елементів стійкості банківської установи, обґрунтування механізму визначення рівня її розвитку та надання рекомендацій щодо вибору стратегічних альтернатив її функціонування з погляду нарощування фінансового потенціалу, завоювання нових та утримання існуючих сегментів ринку за рахунок активізації діяльності.

Сучасні умови господарювання характеризуються швидкістю перетворень на фінансових ринках, частою зміною тенденцій і періодично повторюваними кризами, що відчутно позначається на стабільності банківської системи країни. В економічній літературі побутує думка, що вперше визначення фінансової нестабільності дав у 1933р. І. Фішер у праці «Теорія боргової дефляції в умовах Великої депресії» [2]. З того часу науковцями запропоновано багато нових визначень фінансової стабільності і фінансової нестабільності, і хоча банки є такими ж елементами національної економічної системи, як і інші комерційні та некомерційні структури, саме стійкість їхнього функціонування істотним чином впливає на можливості розвитку країни в цілому. На відміну від промислових підприємств, основою функціонування банку є залучення коштів, що потребує передусім розширення клієнтської бази. Проте цей процес ускладнюється наявністю конкуренції, під якою слід розуміти прагнення інших банків використовувати ресурси тих же контрагентів, що функціонують на одному ринковому сегменті. У зв'язку із цим загострюється проблема формування відповідного механізму управління, зорієнтованого як на підтримку стабільності функціонування банківської системи, так і на досягнення стратегічних цілей розвитку.

Слід відзначити, що стійкість банківських установ має певні особливості. Вони проявляються в джерелах формування фінансових ресурсів, напрямках їхнього використання, структурі активів тощо. На думку В. Зінченка, який досліджував стабільність функціонування банківських систем, «стійкість... – це такий стан банківської системи, при якому реалізується сутність і призначення банківської системи в економіці, адекватно і ефективно виконуються її функції, а також забезпечується спроможність відновлювати цей стан після будь-яких відхилень від безпечних параметрів, викликаних дією кризових моментів» [3]. Г. Задорожний зазначає, що «стійкість функціонування динамічної системи є узагальнюючим поняттям, яке складається з великої групи факторів, що безпосередньо впливають на стійкість. Втрата стійкості в загальному випадку може відбуватися через зміни параметрів системи, через наявність непередбачених при створенні системи зовнішніх впливів або при порушенні зв'язків у системі» [4]. Г. Дж. Шиназі вважає, що фінансова система може бути стабільною, якщо вона полегшує ефективний розподіл ресурсів, спроможна здійснювати оцінку, котирування, розподіл та управління фінансовими ризиками і здатна виконувати свої найважливіші функції навіть за умов зовнішніх потрясінь або посилення диспропорцій [5]. Т. Падо-Шіопа розглядає фінансову стійкість як комплексне, багатогранне поняття, а саме як «стан, за якого банківська система спроможна витримувати порушення, при цьому не допускаючи кумулятивних процесів, які можуть завдати шкоди заощадженням для інвестування й обробки платежів в економіці» [6]. Г. Херреро, Н. Симон пов'язують фінансову стабільність із виникненням банківських криз та слабкою зміною цін на активи [7].

Отже, можна зробити висновок, що частина науковців розглядає стійкість банківської установи як її спроможність в умовах ринку підтримувати цілеспрямованість руху обраним шляхом розвитку в поточному періоді й прогнозованій перспективі. Інші дослідники роблять наголос на здатності банку чітко й оперативно виконувати свої функції, користуватися довірою клієнтів і постійно вдосконалювати технологію організації роботи. Слід відзначити, що викладені вище підходи до визначення поняття стійкості банку, доволі поширені, однак вони мають певні недоліки. Перше тлумачення більшою мірою стосується категорії загального розвитку банку, друге – його надійності.

Не претендуючи на вичерпність досить складного змісту економічної категорії «стійкість банківської установи», зазначимо, що з економічної точки зору поняття стійкості банку слід розглядати в значенні його стійкої рівноваги, коли фінансово стабільна банківська установа спроможна задовільно виконувати такі функції: ефективно й безперервно сприя-

ти міжчасовому руху ресурсів; визначати й оцінювати з прийнятною точністю майбутні ризики та досить успішно управляти ними; спокійно адсорбувати несподівані події та «шок» фінансової системи й реальної економіки. Кожна банківська установа може самостійно визначити для себе точку економічної рівноваги. Набувши її банк перебуває на початковому рівні стійкості, який характеризується певними параметрами. Рухаючись від цього початкового рівня вгору, банк набирає запас стійкості, рух у протилежний бік (униз від стану рівноваги) означає перехід у сферу нестійкості. До відомої межі втрата рівноваги сполучається з практичною стабільністю, але перехід за критичну лінію сигналізує про об'єктивну необхідність вживання певних заходів. Тому провідні країни світу мають відповідні підрозділи з аналізу та прогнозування стійкого функціонування власних фінансових систем. У Німеччині таку роботу проводить Центр досліджень Бундесбанку, у Швеції, Франції, Новій Зеландії та Нідерландах – Департаменти фінансової стабільності, у Греції – Департамент економічних досліджень, у Чехії – Департамент економічних досліджень і фінансової стабільності. В Україні протягом останніх років цими питаннями активно опікуються Департамент статистики, Центр наукових досліджень і Департамент економічного аналізу та прогнозування НБУ. Але ж враховуючи сучасний стан банківської системи України та інтеграцію до світового фінансового простору, регуляторам фінансового сектору доцільно для вдосконалення нагляду враховувати рекомендації Форуму фінансової стабільності, які стосуються забезпечення прозорості функціонування фінансових установ, поліпшення розрахунку й моніторингу ризиків, а також удосконалення механізмів грошово-кредитного регулювання.

Отже, під економічною стійкістю банківської установи пропонується розуміти її спроможність досягати рівноважного стану в наявному економічному середовищі й підтримувати його впродовж релевантного періоду часу в умовах впливу мінливих внутрішніх і зовнішніх факторів. Нестійкий банк не повертається до рівноважного стану, з якого вийшов, навпаки – віддаляється від нього або зазнає неприпустимо великих коливань. Зазначений підхід потребує змін у технології оцінки рівня стійкості банку. В економічній літературі зазвичай розглядаються лише фінансові аспекти оцінки стійкості, зокрема її залежність від розміру власних коштів банку. Вважається, що в разі збільшення розміру капіталу відповідно має підвищуватися й рівень стійкості. І хоча такий підхід загалом відповідає ринковим законам, він не позбавлений певних недоліків, пов'язаних з маркетинговими аспектами управління банківськими послугами, оскільки маркетинг у сучасних умовах стає концептуальною лінією поведінки банку та всебічно впливає на його

діяльність і структуру управління. Навіть якщо банк має достатньо можливостей для розвитку, головним обмеженням буде кількість клієнтів, які присутні на обраному сегменті ринку. В умовах зростаючої конкуренції виживання банку залежить від успішного ведення ним конкурентної боротьби і насамперед від успішності його дій під час вирішення питань стосовно збереження і залучення клієнтури. Шлях до більшої ефективності веде, перш за все, до концентрації на фундаментальних завданнях і подоланні обмежених можливостей за рахунок установалення партнерських відносин з діловим світом [8].

Таким чином, забезпечити достатній рівень стійкості можна лише шляхом активізації діяльності банку у сфері залучення ресурсів. Пропонована далі стратегічна альтернатива розвитку банківської установи розроблена стосовно залучення пасивів, хоча в більш загальному випадку необхідно враховувати й активні операції.

Отже, оскільки саме нарощування фінансового потенціалу є основою для активної конкурентної боротьби, можна стверджувати, що підставою для підтримки достатнього рівня стабільності й ефективності діяльності банку є сприяння процесам розвитку. Рівень розвитку банку – економічна категорія, що використовується для характеристики його відносного становища в ринковому середовищі. З точки зору досягнення мети дослідження найпридатнішою концепцією розвитку вважаємо філософію кайзер, яка передбачає постійно триваюче поліпшення, що охоплює як процеси, так і якість [9]. У межах цієї концепції під розвитком банку пропонується розуміти саме його еволюцію в умовах обмежених ресурсів і недостатності інформації. Крім того, в процесі формування ресурсного потенціалу і визначення фінансової стійкості банківської установи необхідною є формалізація процесу ухвалення рішень [10]. Таким чином, поняття стійкого розвитку банку (PB) зобразимо як функціональну залежність від низки змінних. Серед них: стійкість функціонування (PF); наявність ресурсів в i -му сегменті ринку (RM_i); швидкість зростання обсягів наявних ресурсів (SR_i); та активність обраної стратегії (AS_i):

$$PB = f(PF, RM_i, SR_i, AS_i) \rightarrow \max.$$

Організація управління стійким розвитком банку повинна забезпечувати оптимальні співвідношення між розглянутими змінними, модифікуючи й удосконалюючи пропорції між якими, можна досягти великої різноманітності станів і варіантів побудови системи для досягнення поставленої мети. Передумовою для цього є розробка процедури оцінювання станів банку, яка заснована на ієрархічній системі показників, котрі адекватно відображають його стабільність і розвиток. Визначення рівня розвитку банку – склад-

не питання. Є різні підходи до його вирішення. Найчастіше це робиться шляхом упорядкування об'єктів за значенням показника, який обрано для порівняння. Якщо показник один – проблема визначення рівня розвитку не є складною, якщо їх декілька – з її вирішенням виникають труднощі. Для комплексної оцінки рівня розвитку банку і визначення його позиції відносно конкурентів використовують широковживані методи дослідження – статистичний та аналоговий, проте вони мають істотні обмеження. Так, обмеження в застосуванні статистичного методу в українській банківській системі зумовлені браком досконалих баз даних, зокрема про позичальників, котрі стали банкрутами. Використання аналогових методів у вітчизняних умовах також обмежене через унікальність багатьох процесів у банківському секторі та неможливість підібрати змістовний аналог. Як наслідок, пропонуємо застосування таксономічного методу, який дає змогу здійснювати багатомірну оцінку рівня розвитку економічних об'єктів на основі комплексу показників, обраних для їхньої характеристики.

Другим етапом організації управління розвитком банку є формування множини показників, які дають змогу отримувати кількісну оцінку кожного елемента розглянутої функціональної залежності. Так, для оцінки стійкості функціонування банку пропонується використовувати групи показників, обумовлених розробленою класифікацією видів стійкості. Це зокрема показники: фінансової; капітальної; функціональної; комерційної або ринкової стійкості. Вони належать до макропруденційних і визначаються МВФ як показники надійності та стабільності фінансових установ [11]. Зауважимо, що означені критерії (цільові орієнтири системи) використовуються для того, щоб установити ступінь задоволення вимог, які висуваються не лише до банківської системи, а й споживачами банківських продуктів. Кожна група показників потребує подальшої деталізації. Так, наприклад, групу критеріїв фінансової стійкості можна розгорнути у вигляді такого ряду – показники: оцінки капіталу; оцінки якості активів; оцінки якості управління; оцінки доходності; оцінки ліквідності. Необхідність застосування множини показників обумовлена тим, що банківський бізнес можна розглядати як функцію від безлічі взаємодіючих із банком ринкових сегментів, кожен із яких перебуває в певній фазі життєвого циклу (зростання, стабільне існування, падіння). Очевидно, якщо доволі велика кількість взаємодіючих із банком сегментів опиняється в завершальній фазі свого життєвого циклу, то банк починає стрімко втрачати ресурси. Розраховуючи внесок кожного i -го сегмента до залучених ресурсів, періодичність життєвого циклу сегмента й поточний стан його розвитку, можна з високим ступенем точності не лише спрогнозувати подальший розвиток ресурсної бази банківської установи,

а й вчасно побудувати збалансований ресурсний потенціал та скоригувати управлінську стратегію. Таким чином банки повинні прагнути випередити конкурентів у змаганні на «органічне» розширення бізнесу в усіх основних сегментах ринку і спрямувати зусилля на збільшення (або хоча б консолідацію) своєї ринкової частки. Причому останнім часом це в основному стосується обслуговування населення, малого і середнього бізнесу.

Висновки

Узагальнюючи результати проведеного дослідження, слід зазначити, що питання організації управління стійким розвитком банківської установи залишається актуальними на довгострокову перспективу. У зв'язку з цим розроблені методичні рекомендації сприятимуть забезпеченню стійкого розвитку банку шляхом підтримки стабільності його функціонування, розширення ресурсної бази, завоювання нових та утримання наявних сегментів ринку за рахунок активізації діяльності. Швидке нарощування бізнесу – це найважливіше завдання, а також найбільш чітко сформульований і послідовно виконуваний елемент стратегії банків. Це є важливим чинником забезпечення довготривалої стійкості і рентабельності банківської діяльності. Водночас подальших досліджень потребує процедура кількісного розрахунку запропонованого набору показників та аналіз нелінійних зв'язків між ними.

ЛІТЕРАТУРА

1. Панасенко Г. О. Основні напрями забезпечення стабільності банківської системи України на шляху інтеграції у світовий

фінансовий простір / Панасенко Г. О. // Схід. – Донецьк: Український культурологічний центр. – 2009. – №1 (92). – С. 12.

2. Fisher I. The Debt-Deflation Theory of Great Depression / Fisher I. // Econometrica. – 1933. – Vol. 1 (October). – P. 337–357.

3. Зінченко В. О. Сутність і поняття стійкості банківської системи / Зінченко В. О. // Вісник УАБС. – 2007. – №2 (23). – С. 83–86.

4. Задорожний Г. В. Финансово-кредитная система как фактор экономической безопасности транзитивного общества / Задорожний Г. В., Александров В. В., Юрченко Г. В. – Харьков: Харьковский национальный университет им. В. Н. Каразина, 2002. – 235 с.

5. Шинази Г. Дж. Сохранение финансовой стабильности / Шинази Г. Дж. – Вашингтон: МВФ, 2005. – 27 с.

6. Padoa-Schioppa T. Central banks and financial stability: exploring a land in between / Padoa-Schioppa T. // Paper presented at the Second ECB Central Banking Conference «The transformation of European financial system». – Frankfurt on Main. – October, 2002.

7. Херреро Г. Иностранные банки и финансовая стабильность в новой Европе / Херреро Г., Симон Н. // Банки та банківські системи. – 2006. №1. – С. 50–59.

8. Панасенко А. А. Системный подход к формированию ресурсного потенциала банка / Панасенко А. А. // Финансы, учет, банки: Сб. науч. тр. – Донецк: ДонНУ. – 2004. – Вып. 10. – С. 149–154.

9. Коленсо М. Стратегия кайзен для успешных организационных перемен / Коленсо М.; [пер. с англ.]. – М.: ИНФРА-М, 2002. – 175 с.

10. Панасенко Г. О. Теоретичні засади ухвалення оптимальних рішень у процесі формування ресурсного потенціалу банку і забезпечення його фінансової стабільності / Панасенко Г. О. // Економіка і управління. – К.: Європ. ун-т; Нац. авіац. ун-т. – 2006. – №4 (34). – С. 54–60.

11. Коваленко В. В. Методичні підходи до діагностики і моніторингу стійкості банківської системи / Коваленко В. В. // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – №11 (65). – С. 193–204.

УДК 621.5.01:658.012.011.56

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ПОБУДОВИ ЕЛЕКТРОННОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМИ ЗАКУПІВЛЯМИ

А. І. Дешко, канд. техн. наук,

А. Б. Ігнатенко,

А. Є. Слівак, канд. екон. наук

Актуальність проблеми. В Україні розпочато процес поступового вдосконалення системи державних закупівель. Це пов'язано з тим, що дана сфера містить у собі численні недоліки: недосконалість нормативно-правової бази, відсутність уніфікованих правил розміщення та оприлюднення інформації, належного контролю за проведенням торгів – від розміщення оголошення про закупівлю до звіту щодо про-

веденої закупівлі. Існування в системі державних закупівель низки проблем викликало необхідність введення в дію Закону України від 20 березня 2008 р. №150-VI про визнання таким, що втратив чинність, Закону України «Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти» та прийняття 19 листопада 2008 р. постанови Кабінету Міністрів України № 1017 «Про затвердження Положення про закупівлю това-